

Barndom i forandring, medier i forandring

Nye dagsordner inden for forskning i børns mediekultur

Af David Buckingham

David Buckingham analyserer i artiklen de forandringer, der i de seneste årtier har karakteriseret såvel barndomsbegrebet som børns forhold til medierne. På baggrund af beskrivelser af forskningsmæssige, kulturelle og sociologiske udviklingstræk på begge områder, analyserer han, hvorledes udviklingen på de to områder i hovedtrækkene er indbyrdes forbundne. Denne analyse bidrager til Buckinghams mere overordnede projekt, nemlig at problematisere traditionelle måder at gribe forskning i børns mediebrug an på. Han taler på baggrund af analysen for en kobling mellem forskellige analysemetoder således at for eksempel receptionsanalyse kobles med tekstanalyse og institutionsanalyse, og endvidere at denne mangefacetterede tilgang til feltet perspektiveres ved såvel at se på børn og barndom i et sociologisk perspektiv som i lyset af barndommens historie.

Et karakteristisk fin-de-siecle-træk er en morbid optagethed af døden. Dette er ikke mindst tilfældet i vores aktuelle feberagtige spænding før årtusindeskiftet, – selvom den mest markante tendens måske ikke er udmattelse men snarere hyperaktivitet. En ting, der indikerer dette, er de mange nye bøger, som bekendtgør eller beklager afslutninger på forskellig måde, deriblandt historiens, ideologernes, læse- og skrivekunstens og samfundets afslutning. Akademikere er blevet mere optagede af at finde ud af, hvad der ser ud til at ligge bag sådanne afslutninger, hvad enten det handler om postmodernisme, postkolonialisme, postmatrialisme, poststrukturalisme, postfeminisme eller nogle af de andre »poster«, som tusinder af diskussioner er blevet indledt med.

Mit eget synspunkt her kan muligvis beskrives på samme måde, som en noget tvetydig analyse af postmediernes og postbarndommens epoke. Uden helt at overdrive min involvering har jeg alligevel med denne artikel tænkt mig at tage del i dette årtusindes retorik om forandring. Jeg vil hævde, at vi tydeligvis lever i en epoke med betydningsfulde og hurtige forandringer, når det gælder barndommens vilkår i forhold til medierne og relationerne

mellem barndom og medier, og jeg vil påvise, at disse udviklingstendenser indebærer nogle vigtige udfordringer for den fremtidige forskning.

Barndom i forandring

»Barndom« er naturligvis et meget vidt begreb. Hvornår ender barndommen? Hvornår begynder ungdommen eller voksenalderen? Disse spørgsmål besvares ofte i juridiske, biologiske eller psykologiske termer, men der er klart væsentlige variationer både mellem kulturer og i forhold til historiske forløb. Betydningen af begrebet »barndom« har ændret sig markant med tiden ikke mindst i forhold til dets modsætning »voksnealderen«. Disse forandringer er imidlertid ikke kun diskursive, de reflekterer også nogle meget konkrete materielle ændringer i børns liv og i deres sociale og kulturelle erfaringer.

Det er selvfølgelig risikabelt at generalisere om sådanne forandringer. Man kan ikke tale om børn som et homogent begreb. Hvad barndom betyder, og hvorledes den opleves afhænger af andre sociale faktorer som f.eks. køn, »race« eller etnicitet, social baggrund og lokalitet. De udviklingstenden-

ser, jeg her prøver at identificere, gælder mest unges liv i industrialiserede vestlige samfund, hovedsageligt i sekulære kulturer, og børn i storbyer frem for børn i landbrugsområder. Mange af dem gælder specielt i Storbritannien. Med disse forbehold in mente er det dog stadig muligt at finde frem til nogle generelle områder, hvor børns levevis har ændret sig i løbet af det sidste århundrede og specielt i løbet af de sidste to eller tre årtier. Disse forandringer vedrører børns rolle i familielivet, deres oplevelser udenfor familien f.eks. i uddannelsessystemet og blandt kammeraterne, og de vedrører børns status i samfundet generelt (1).

I løbet af de sidste tre årtier har vi oplevet en gradvis bevægelse væk fra storfamilien til kernefamilien; og derefter i stigende grad til familiekonstruktioner af forskellig art – især eneforsørgerfamilien. I mange dele af verden er det meget sandsynligt, at en stor procentdel af børn på et eller andet tidspunkt i deres liv vil opleve et familiebrud, og at de vil blive opdraget af en eller flere voksne, som ikke er deres biologiske forældre. På den anden side tildeles børneområdet flere og flere økonomiske ressourcer, og det forventes i stigende grad, at forældre selv vil tage del i at uddanne deres børn. Man kan f.eks. pege på, at der i øjeblikket er et voldsomt stigende salg af børnebøger, og på at hjemmecomputere bliver markedsført til forældre som et redskab til uddannelse. Samtidig har vi også oplevet et stigende antal udearbejdende mødre, og en stigende forventning om, at fædre vil engagere sig mere i børneomsorg, selvom der (i det mindste i Storbritannien) er relativt få beviser på, at de faktisk involverer sig. Endelig viser undersøgelser i Storbritannien, at børns levevis nu om dage sandsynligvis er meget mere begrænset til hjemmet, og at de selv kan bevæge sig frit omkring i mindre grad end for tyve år siden. Dette skyldes tildels forældres bekymring for, at deres børn skal blive udsat for vold, men statistisk set er dette mere en fornemmelse end en reel trussel. Det er værd at bemærke, at den reelle trussel især kommer fra trafikken, der i mange byer er konstant og voldsomt stigende.

Ser man ud over familien, er den obligatoriske skolegang blevet stadig længere, og antallet af unge, som fortsætter i videregående uddannelser, er stigende. Flere og flere børn går nu i børnehaveklasse. Mens forældrene har fået større indflydelse på uddannelsesinstitutionerne, har børn stadigvæk relativt lidt indflydelse. Mange lande har oplevet en voksende centralisering af kontrollen med

uddannelserne både hvad angår finansiering, undervisningsplaner og eksamensformer. På den anden side stiger ungdomsarbejdsløsheden, og i nogle lande er socialhjælpen til unge blevet stoppet. Færre unge forventer at have en livslang karriere og det samme job hele livet, eller de regner ikke med at kunne få andet arbejde end inden for et serviceorienteret lavtløns-område. Dette resulterer i, at unge bliver mere og mere afhængige af deres forældre, og de ændrede forventninger til fremtiden vil uundgåeligt indvirke på unges nutidige oplevelser, måske specielt i forhold til deres uddannelse.

Også inden for kammeratskabsgrupperne sker der forandringer. Unge bliver tidligere seksuelt aktive end før i tiden, og deres krop udvikler sig fysisk i en endnu tidligere alder. Truslen om AIDS har på sin side medført en ændret seksuel adfærd, selvom dette ikke har resulteret i en udbredt afholdenhed. Stoffer er mere eller mindre blevet en del af de unges fritidsoplevelser, som man bare tager for givet, og på trods af en »anti-stof-kampagne«, er stofmisbruget større end nogensinde før. Der hersker også en mere udbredt bekymring nu over omfanget af børnekriminalitet, selvom statistikkerne på dette område kan tolkes forskelligt. I Storbritannien er der for tiden en voksende fordømmelse af den åbenbare mangel på 'disciplin' blandt unge. Antallet af unge, der bliver smidt ud af skolen, er steget dramatisk, og der offentliggøres mange tilfælde af vold, som f.eks. et knivstikkeri mod en rektor fra en skole i London. Labour-regeringen har planer om at indføre spærretid og elektronisk mærkning og overvågning af de unge, på samme måde som det er blevet prøvet i mange nordamerikanske byer.

Endelig er børns status som en uddøende social gruppe forbundet med videre forandringer. På den ene side er der en stigende opmærksomhed omkring behovet for at beskytte børn. Børnemishandling er blevet et mere og mere fremtrædende emne indenfor socialpolitik, selvom der er stor uenighed om, hvorvidt der er tale om en faktisk stigning, eller om der simpelthen er større opmærksomhed omkring emnet. Flere og flere handlinger defineres som 'børnemishandling'. Forældre og lærere kan nu dømmes ikke alene for seksuel mishandling eller åbenlys grusomhed, men også for at slå børn, hvilket før i tiden ville blive opfattet som værende helt i orden og ligefrem godt for børn. På den anden side har vi oplevet, i det mindste i Storbritannien, at politikere forlanger, at fysisk afstraffelse igen skal kunne bruges i skolerne i et forsøg på at

bekæmpe det, de opfatter som et disciplinært sammenbrud. Hertil kommer, at spørgsmålet om børns rettigheder blevet meget mere betydningsfuldt i de seneste år. FN-konventionen om børns rettigheder er i mange lande fulgt op af en ny lovgivning om at beskytte børns rettigheder både inden for familien, og i forhold til offentlige institutioner. F.eks. ser vi nu lovgivning, der relateres til børns rettigheder i forbindelse med skilsmisse, og sager om børn, der vil skilles fra deres forældre. Specielt i USA er børns rettigheder blevet en stærkt voksende industri for advokater.

Denne opmærksomhed på børns rettigheder kunne se ud til at følge det nyeste fokus på børn som værende et potentielt marked. Hvis kapitalismen »skabte teenageren« i 1950'erne, så henvender man sig nu om dage i stigende grad direkte til børn som selvstændige forbrugere, snarere end blot at bruge dem som en måde til at nå ud til forældrene. F.eks. i USA vurderes markedet for børnekonsum aktuelt til 100 milliarder dollars om året, med heraf følgende stigende konkurrence. Mange vestlige lande har på trods af dette i de seneste to årtier oplevet en stadig større polarisering mellem rig og fattig, og der er opstået en voksende underklasse, hvor børn er overrepræsenteret. Fattigdommen blandt børn er stigende, ikke kun i tredje verdens lande, men også i den industrialiserede verden. Mange storbyer har oplevet en væsentlig stigning i antallet af hjemløse unge, hvilket ofte er et resultat af, at de unge er blevet mishandlet af deres forældre.

Naturligvis kan der tilføjes meget til denne redogørelse. Ikke desto mindre er de forandringer, jeg har fundet frem til, ikke en simpel beskrivelse, og de påvirker naturligvis forskellige børn på forskellige måder. Ganske vist peger de i en vis henseende mod en voksende polarisering blandt børn, ikke kun mellem rig og fattig, men også imellem dem som lever en 'moderne' og en mere 'traditionel' barndom. Generelt set kan beskrivelsen alligevel vise, at børns status som en særlig social samfundsgruppe har ændret sig markant i løbet af dette århundrede og specielt i løbet af de sidste tyve år.

Disse forandringer kan tolkes på forskellige måder. På den ene side kan man spore en form for udbygning af børns borgerlige rettigheder. I en vis forstand kan børn opfattes som én af de mange sociale samfundsgrupper (så som kvinder, etniske minoriteter eller handicappede), der tidligere var udelukket fra at udøve social magt, og som nu har adgang til den. Børn har i dag ret til uddannelse,

lovrepræsentation og omsorg, som de tidligere var afskåret fra. Betydeligt flere penge bliver nu investeret i deres opdragelse og i deres fritidsaktiviteter. De oplever også i stigende grad aspekter af det, der før i tiden blev opfattet som »voksenlivet«, hvad enten disse oplevelser er lovlige eller ej. Ud fra dette perspektiv kan vi diskutere, hvorvidt grænsen mellem barndom og voksenlivet er blevet endnu mere sløret – eller hvorvidt barndommen måske snarere slutter tidligere end førhen.

På den anden side virker det, som om børn er i fokus for større opmærksomhed i forhold til sociale forandringer, frygten for 'mangel på disciplin' og moralsk sammenbrud. Ikke desto mindre er disse bekymringer fuldstændig modsatte: Børn bliver opfattet som både truet og truende. Således bliver børn i debatten om børnemishandling stadig oftere fremstillet som hjælpeløse ofre, der har behov for særlig beskyttelse fra de voksne, selvom det er voksne (og særligt familiemedlemmer), der udgør den største risiko. Samtidig er børn, ifølge debatten om børnekriminalitet, tydeligvis til fare for os andre. Det, at børn tilsyneladende har for tidlige erfaringer med aspekter af »voksenlivet«, opfattes som symptom på større brister i den sociale orden. Set i dette perspektiv er udviklingen mod en diffus grænse mellem barndom og voksenalder ikke positiv, men noget, man må frygte. Det resulterer i, at realiseringen af ønsket om børns »frigørelse« fra de voksnes kontrol indskrænkes i stedet for at forøges.

Disse diskussioner dukker tit op i debatter om børns forhold til medierne, hvilket jeg vil vende tilbage til. Generelt set er det tydeligt, at forholdet mellem autoritet og magt imellem voksne og børn forandrer sig. Hvor nogle ønsker at vende tilbage til traditionelle forhold, til den tid hvor børn blev 'set, men ikke hørt', hilser andre ændringerne velkomne, og betragter det som en udvidelse af demokrati og borgerrettigheder. Samtidig kan vi hævde, at børn har fået magt, ikke kun som borgere, men også som forbrugere, og i særdeleshed, at det er blevet umuligt at skelne mellem disse to forhold.

Medier i forandring

Dette tidsskrifts læsere behøver ikke at blive mindet om, at vi i øvrigt oplever en betydelig forandring i medierne i løbet af samme periode. Derfor vil jeg kort skitsere de nutidige udviklingstendenser, før jeg begynder at diskutere deres specifikke implikationer for børn (2).

Med hensyn til teknologi kan vi pege på den øgede sammensmeltning af informations- og kommunikationsteknologi, der er sket ved digitaliseringen af teknologien. Fremkomsten af disse nye former for teknologi har revolutioneret produktionsprocesserne på næsten alle områder af medieindustrien og er nu ved hastigt at transformere distribution og reception. Hidtil dyre og uopnåelige aspekter af medieproduktion og en hel række nye medier og valgmuligheder er blevet tilgængelige for den individuelle bruger. I denne proces hævdes det, at grænserne mellem produktion og forbrug og mellem massekommunikation og interpersonel kommunikation er begyndt at gå i opløsning.

På det institutionelle niveau har vi set en stigende kommerialisering og en svækkelse af public service medierne, og dette er igen del af en omfattende globaliserings- og liberaliseringsproces. Det institutionelle niveau har dels en teknologisk dimension, f.eks. i form af satellit-tv og internet, som opererer på tværs af nationale grænser, dels er det blevet befordret af 'fri-markeds' ideologier i mange regeringer. Ikke desto mindre kan konsekvenserne af udviklingen på det institutionelle niveau vise sig at være mere tvetydige. Således er der på den ene side sket en øget koncentration af medierne og af ejerskab på tværs af medierne; på den anden side har været en bevægelse mod 'uafhængig' eller håndværksmæssig produktion, ikke mindst blandt hidtil underrepræsenterede grupper.

Hvad angår tekster kan vi påpege en tilsvarende udviskning af grænser både mellem tekster i sig selv og mellem medier. Det er i stigende grad blevet irrelevant at skelne mellem videofilm, computerspil, film, tv-shows, reklamer og trykte medier: alle tekster reklamerer på en eller anden måde for andre tekster. Sådanne tekster er blevet langt mere intertekstuelle, selvreflekterende og ironiske og bliver stadigt mere sammenvævede i intertekstuelle systemer, samtidigt med, at de også er blevet tættere forbundet med merchandising og markedsføring. Ligeledes er den 'interaktive' tekst, der er blevet mulig ved hjælp af digital teknologi, med til at sløre distinktionerne mellem læser, skribent og spiller.

Implikationerne af disse forandringer kan for modtagerne forekomme tilsvarende komplekse. Således hævdes det, at disse udviklingstendenser vil medføre flere valgmuligheder for brugerne og større potentiel 'interaktivitet', selvom andre hævder, at valgmuligheder og diversitet i et sådant om-

fang er urealistisk. Bevægelsen mod et multi-kanal-system, muliggjort af ny teknologi, medfører måske 'broadcasting'-systemets fald, (og den »fælleskultur«, 'broadcasting'-systemet' giver mulighed for), til fordel for 'narrow-casting', i og med at medieteksterne i stigende grad rettes (og markedsføres) mod specifikke målgrupper. Publikum bliver måske fragmenteret, selvom det ret sikkert er forhastet at erklære »masse publikummets« endeligt.

Udviklingen har også her givet anledning til en række fortolkninger, der svarer til reaktionerne på samtidige forandringer i barndommen. På den ene side har vi et pessimistisk scenario, der repræsenterer en slags udbyggelse af Frankfurterskolens teori om »massesamfundet«. Fra dette perspektiv hævdes det, at vi er på vej ind i en periode med øget fragmentering og opløsning, hvor fælleskulturelle ideer, den offentlige sfære og aktivt borgerskab er grundigt undergravet. Hvad der umiddelbart forekommer at være øgede valgmuligheder, er i virkeligheden bare mere af samme slags, homogenitet forklædt som diversitet. I industriernes bevidste styring er den offentlige borger blevet forvandlet til den private forbruger.

På den anden side har vi et langt mere optimistisk scenario, som på nogle måder er indbegrebet af teorien om det »aktive publikum« i dele af Cultural Studies traditionen. Her lægges vægten på de frigørende potentialer i den nye teknologi, som ses som en forbedring af mulighederne for at øve demokratisk kontrol med kommunikationsmidlerne, som middel til at forvandle konsumenter til producenter, til at gøre det muligt for nye stemmer at blive hørt og for nye former for identitet eller subjektivitet til at blive repræsenteret. Gamle grænser brydes ned og bidrager til at skabe muligheder for udvikling af nye, mere udfordrende og mere interaktive kulturformer.

Det er ikke min intention at tale for eller imod nogle af disse påstande, selvom jeg vil pointere, at disse udviklingstendenser kan have specielle konsekvenser for børn – igen afhængigt af, hvilke børn, vi taler om. Generelt set er børn og unge alligevel i en vis forstand »avantgardister« i en nutidig udvikling indenfor de områder, jeg har beskrevet ovenfor (3).

Med hensyn til teknologi er der sket en markant ændring i børns adgang til medier. Satellit- og kabel-tv, video-apparater og hjemme-computere findes langt oftere i børnefamilier end hos andre. Børn og deres forældre udgør sandsynligvis den vigtigste målgruppe for disse nye teknologier, og

en stor del af reklamerne og markedsføringen har indarbejdet en art populær mystik omkring børns umiddelbare interesse for teknologi. I Storbritannien har de fleste teenagers fjernsyn på deres værelser, og en hel del har video-apparater. Alt dette rejser spørgsmålet om børns ukontrollerede adgang til »voksenmedier«, og fører i stigende grad til krav om strammere kontrol. Samtidig oplever vi også en stigende polarisering mellem de 'teknologi-stærke' og de 'teknologi-svage'.

Når det gælder institutioner er børn i de seneste årtier for alvor blevet 'opdaget' som en ny målgruppe. Oprindeligt blev børn f.eks. ikke betragtet som et specielt værdifuldt publikum for kommercielt tv. I USA's kommercielle system blev der kun produceret billige børneprogrammer, og de blev kun sendt på tidspunkter, hvor der ikke var andre potentielle seere. Selv ikke i Storbritannien, hvor public service traditionen har været meget stærk, har børne-tv fået tilført tilstrækkelige økonomiske midler. Nu, hvor der er tale om målrettet produktion, er børnepublikummet pludselig blevet mere værdifuldt. Børnene har en betydelig indflydelse på deres forældres indkøb, samtidig med, at de selv har ganske betydelige indtægter til rådighed. I Storbritannien har vi nu fem specialiserede tv-kanaler, som henvender sig til børnepublikummet, og der har været en markant stigning i udbuddet af produktioner for børn, men ikke nødvendigvis i programmernes kvalitet.

Flere af de formelle fornyelser, der er nævnt ovenfor, gælder i særlig grad tekster, der er rettet mod børn og unge. F.eks. adskiller nutidens børne-tv sig meget fra tidligere generationer af børne-tv. Hvis man sammenligner nutidige tegnefilm med de, der blev lavet for 30 år siden, ser man de nye films hurtige tempo, at de er fulde af hentydninger og intertekstualitet, man oplever deres komplicerede spil med virkelighed og fantasi, deres ironi og selvreference. På nogle måder er de nye tegnefilm indbegrebet af postmoderne tekster. Samtidig har vi gennem populær-musikken, specielt danse-musikken, oplevet en forøgelse af antallet af genrer og en kompleks proces af genbrug og udnyttelse af tidligere tekster, ofte direkte via sampling. Mange af de mest fornyende tekstformer – som for eksempel computerspil – var oprindeligt målrettet mod børn og nåede først senere ud til voksenmarkedet.

Fragmenteringen af publikum manifesterer sig først i forhold til børn. Dette ses f.eks. tydeligt af

den faldende andel af det yngre publikum, som ser terrestrisk tv, og af det yngre publikums begejstring for nye medier. Oplevelser med medier er ikke blevet mindre vigtige i børnenes liv, men diversiteten bliver til stadighed større. Samtidig stiller medietekster produceret for børn helt andre krav til brugerne, end teksterne i de foregående årtier har gjort. Nutidens børne-tv eller teenage-blade udtrykker ganske forskellige opfattelser af, hvorledes folk ser og læser og af forskellige menneskers forudforståelse af medierne. Der sker i stigende grad en henvendelse til publikum som værende yderst mediedannede (literate) eller »mediekloge«. Hvorvidt brugerne faktisk er mere mediekloge, og hvad vi i virkeligheden mener med dette, er et temmelig kompliceret spørgsmål, som jeg vil diskutere nedenfor.

Forbindelseslinier

Hvordan kan vi tolke forholdet mellem forandringerne i såvel opfattelsen af barndom som på medicområdet? En central betragtning findes i Neil Postman's 'disappearance of childhood'-teser (4). Kort sagt hævder Postman, at etableringen af den moderne opfattelse af barndom kun blev mulig gjort i og med, at de trykte medier kom frem, og at overgangen fra trykte til elektroniske medier vil medføre, at barndommen, som vi forstår den, vil forsvinde. I en mere nuanceret udredning af denne diskussion hævder Joshua Meyrowitz (5), at der i hvert fald er sket en 'sløring af grænserne' mellem børn og voksne som konsekvens af forandringerne indenfor de dominerende medier. Han hævder, at børn og voksne ikke længere har separate »informationssystemer«, idet fjernsyn og andre elektroniske medier har gjort det muligt for børn at overvære ritualer og oplevelser, som tidligere var forbeholdt voksne.

Der er flere indlysende problemer i denne påstand, særligt i mangel på beviser, der kan understøtte den. Erklæringer om bogens endeligt er i alt fald forhastede, og det kan i høj grad diskuteres, hvorvidt standarden i de trykte medier er faldet i løbet af de seneste årtier. Som mange andre populære påstande om barndom og medier peger dette argument tilbage til en illusion om de gamle, gyldne tider. Endvidere reflekterer argumentationen en slags teknologisk determinisme. Så længe der er klare forbindelser mellem medier så som trykte medier eller tv og en general samfundsmæs-

sig udvikling, er disse sammenhænge meget mere komplicerede og ikke så endimensionelle, som denne analyse fremstiller dem.

Men hvor overvurderet dette argument end måtte være, peger det på nogle ganske fundamentale forandringer, som er opstået i vores forståelse af barndomsbegrebet, og det rejser vigtige spørgsmål omkring mediernes rolle i forhold til at producere og reflektere disse forandringer. Igen kan man tolke udviklingstendenserne forskelligt, og der vil være mange mulige reaktioner på dem. Neil Postman anlægger på sin side en form for bekymret konservatisme, som ikke er interesseret i at give magten til børnene, men i endnu engang at minde dem om deres plads. Den eneste løsning er så at smide fjernsynet ud og at genetablere de traditionelle familieværdier. I modsætning til dette er Joshua Meyrowitz meget mere agnostisk. Han ser indirekte udviklingen som en form for demokratisering, omend en udvikling, hvor vi ikke kender konsekvenserne for børnenes fremtidige socialisation. Imens har andre valgt at lovprise denne »udviskning af grænserne« mellem voksne og børn, og mediernes rolle i at have startet udviklingen. Især digital teknologi ses som en måde, hvorpå man kan starte en »børnerevolution«(6).

Dette er dog kun en del af historien. Der er så sandelig sket en sløring af grænser både i relation til medierne og mere bredt. Børn har nu adgang til forskellige aspekter af »voksenlivet« og til voksnes rettigheder og ansvar, fra hvilke de tidligere var udelukket. Der sker imidlertid også i højere grad henvendelse til børnene som en gruppe, der defineres som værende helt forskellig fra voksne med egne unikke karaktertræk og svagheder. Både på det socialpolitiske område og i relation til medierne er separationen mellem voksne og børn således på sin vis blevet forstærket, og børns afhængighed af voksne er blevet større. Specialiserede medier rettet mod børn har i stigende grad forsøgt at etablere deres appel ved at udelukke voksne, og alt, hvad de voksne repræsenterer. Vi har oplevet en øget bekymring for »generationskløften« i forhold til mediebrug – en bekymring for, at unges erfaringer med ny teknologi og med globale medier driver en kile ind mellem deres egen og deres forældres kultur.

Måske er det mest relevante problem i denne diskussion imidlertid, at den ikke tager børns egne erfaringer og perspektiver i betragtning. Det er en diskussion om barndom og ikke om faktiske børn. Udfordringen for forskerne er at tilvejebringe en

faktuel empirisk analyse af den foranderlige natur i børns erfaringer, og når man gør dette, vil man være nødt til se bort fra de konkurrerende fristelser fra såvel pessimistisk konservatisme som postmoderne begejstring.

Paradigmer i forandring

Mange af de forandringer, jeg har beskrevet, afspejler sig også i vores konceptualisering af børns forhold til medierne. Dette manifesterer sig tydeligt i såvel en offentlig som i en akademisk diskurs, selvom disse på nogle måder ser ud til at pege i forskellige retninger.

I den offentlige diskurs har vi oplevet en voksende opmærksomhed omkring et behov for kontrol samtidig med, at mulighederne for kontrol er ved at forsvinde. Denne bekymring er nok mest udpræget i USA, hvor der har været taget initiativer til at klassificere sex og vold i tv-programmer, og til at forhindre børn i at have adgang til pornografi på internettet. Sammen med ny lovgivning eksisterer der også en i stigende grad desperat søgen efter 'den teknologiske kontrol', f.eks. i form af V-chippen, eller til at kunne blokere software på internettet.

Medieforskere afviser sædvanligvis disse former for bekymringer som værende »moralsk panik«. Når vi analyserer diskussioner som de, der fulgte efter mordet på den toårige James Bulger i Storbritannien, er det tydeligt, at medierne bliver brugt som syndebug for handlinger, som er alt for komplicerede eller simpelthen for frygtelige til at kunne forklares (7). Alligevel ville det være forkert at dømme sådanne reaktioner som værende en slags ulogisk »panik«. Tværtimod er de symptomatiske for nogle af de reelle sociale og kulturelle forandringer, som jeg har diskuteret. Sagen om James Bulger er et specielt interessant eksempel, ikke mindst fordi filmen »Child's Play 3«, der angiveligt fik hans mordere til at begå drabet, i sig selv afspejler nogle meget dybtliggende bekymringer omkring børn og barndom. Ydermere kan det ikke benægtes, at de nye teknologier, der er midtpunkt for mange af disse bekymringer, er sværere at kontrollere, end de teknologier, vi havde tidligere. Videoen, internettet, kabel og satellit tv trænger ind i hjemmene, ofte udefra, udenfor de nationale grænser. Kontrollen med disse medier er ikke længere statslig, men lægges over til forældrene – som angiveligt ofte er ude af stand til eller ikke er tilstrækkelig ansvarlige til at udøve den form for kontrol, der

kræves. På denne måde skaber debatten en forbindelse mellem bekymringerne om mediernes effekt og bekymringerne om den tilsyneladende disciplinære krise i forhold til de unge, hvilket i sig selv ses som et resultat af deres »liberale« opdragelse og opløsningen af de traditionelle familiestrukturer. »Dårlige« medier og »dårlige« forældre giver tilsammen »dårlige« børn.

Hvor den offentlige debat om forholdet mellem børn og medier ser ud til – med en form for protektionistisk holdning – at være stadig mere optaget af at forsvare børn mod overgreb, er den akademiske diskurs ved at bevæge sig i en helt anden retning. Heller ikke her skal jeg give en detaljeret oversigt over litteratur. I stedet for vil jeg fremlægge nogle »provokerende overvejelser«, som passer specifikt på den slags undersøgelser af børnepublikummet, der fornyligt er begyndt at dukke op indenfor Media and Cultural Studies. Dette er et voksende forskningsfelt, som i stigende grad har udfordret dominerende antagelser om børnepublikummet, og specielt teser, der er fremsat inden for »effektforskningen« (8). Omend dette forekommer mig at være en meget konstruktiv udvikling, ønsker jeg også at advare mod, hvad jeg opfatter som en slags sentimentalitet, der fortsat karakteriserer akademiske diskussioner omkring børn som publikum.

Det er muligt at identificere tre sammenhængende karaktertræk i den nævnte type undersøgelser, samt problemer associeret med hver enkelt karaktertræk. Først og fremmest lægger undersøgelserne vægt på, at børn er »aktive« deltagere i at skabe betydning. Børn bliver opfattet som socialt kompetente deltagere i modsætning til passive ofre. I den forbindelse udfordrer denne slags undersøgelser i høj grad mange af de antagelser, der typisk cirkulerer i den offentlige debat. Især i lyset af diskussioner som de, der omgiver James Bulger sagen, er det vigtigt stadigt at insistere på, at børn er meget mere kompetente og sofistikerede mediebrugere, end de ofte formodes at være.

Alligevel har undersøgelserne også i ret høj grad været påvirket af denne type reaktioner på bekymringer om mediernes negative effekt. Dette har nogle gange ført til en meget forenklet »børnefokuseret« metode, som søger at prise de »mediekloge« sofistikerede børn, og at bevise (i en uendelighed), at børn ikke er så godtroende eller så passive, som de bliver fremstillet. Dette kan resultere i forskning som ganske enkelt er banal. I realiteten er udtrykket »aktiv«, og modsætningen mellem

aktiv og passiv, blevet et slags meningsløst slogan. Der forekommer ofte en indforstået antagelse om, at hvis børn er »aktive«, så bliver de på en eller anden måde ikke påvirkede af det, de ser. Dette er imidlertid ikke en selvfølgelighed. Man kan faktisk i nogle tilfælde argumentere for, at det at være »aktiv«, gør folk mere modtagelige overfor påvirkninger.

Derudover kan denne form for lovprisning af børn som sofistikerede mediebrugere medføre, at vi overser, at der er områder, børnene har behov for at vide mere om. Der må nødvendigvis være huller i børns viden, selvom disse huller ikke nødvendigvis er dér, hvor man forventer, at de er. Ligeledes udvikler børns viden om medierne sig naturligvis i takt med, at de bliver ældre, og denne udvikling er klart afhængig af de kritiske synspunkter, som de har til rådighed både inden for og uden for medierne. Såvel i offentlige som i akademiske diskussioner er der en meget irriterende tilbøjelighed til at reducere disse spørgsmål til at handle om mediernes »magt« – og om publikums »magt« – til et enten/eller valg.

I sidste ende er der fare for at diskussionen om børns høje niveau for »mediebevidsthed« (»media literacy«), bliver en slags retorisk banalitet. I mine seneste undersøgelser har jeg fundet frem til, at medieproducenter ofte kommer med de samme argumenter. Ved at påstå at børn så sandelig er meget »mediebevidste«, viser det sig, at de simpelthen mener, at børn er hurtige til at skifte kanal, hvis de ser noget, de ikke bryder sig om. Selvfølgelig er dette ikke nødvendigvis et spørgsmål, som forskere og tv-producenter skal være enige om – tværtimod. Alligevel er der en reel risiko for, at forskere, der har denne mening, i sidste ende vil retfærdiggøre medieindustrien. Argumenter om mediebevidsthed kan let blive forvekslet med argumenter om forbrugersuverænitet – som om børns rettigheder som mediebrugere simpelthen er et spørgsmål om deres rettigheder til at købe mere af det, de voksne tilbyder.

For det andet forsøger undersøgelserne at se tingene ud fra børnenes synspunkt, eller i det mindste hævder de at gøre dette. De prøver på at forstå børns medieerfaringer på børnenes egne vilkår og ikke på de voksnes. Endnu engang: dette er af afgørende betydning. En stor del af debatten om børn og medier foregår på voksnes præmisser, og mange finder det ikke nødvendigt at lytte til børnene. Der er en reel fare for, at vi som voksne antager, at vi kan tale og handle på børnenes vegne. De

fleste mennesker, som foregiver at gøre dette, handler ofte alene på vegne af deres egne opfattelser af børn – opfattelser, der stammer fra andre former for motivation eller ideologi.

Der ligger imidlertid også en metodologisk fare i antagelserne om, at vi nogensinde vil kunne se tingene ud fra et barns perspektiv; eller at dette perspektiv ganske enkelt vil vise sig, hvis vi stiller de rigtige slags spørgsmål. Som forskere bør vi være forsigtige med at antage, at vore data på en eller anden måde taler for sig selv, og at alt, hvad vi behøver, er at skabe et forum for debat, hvor børn så kan blive hørt.

Som kontrast til dette benytter jeg mig af diskursanalyse i mit eget arbejde som en måde, hvorpå jeg kan undersøge, hvorledes meninger om tv bliver grundlagt i og igennem social interaktion. Snarere end at opfatte tale som en gennemskuelig måde til at få adgang til det, der rør sig i menneskers tanker, ser jeg tale som en slags social handling. Dette betyder, at vi ikke bare skal tage det, børn siger, for pålydende, ligesom vi ikke skal forsøge at få dem til at tale frit, af sig selv. Dette sidste fremstilles ofte ganske sentimentalt, som et spørgsmål om at »lytte til børns stemmer«. Tværtimod ligger min interesse i at finde ud af, hvordan børn bruger snak om tv til at udstikke og skabe deres identitet, til at etablere og forhandle deres interpersonelle relationer og til at udfolde social magt. Snak om tv giver dem et scenario – selvom det tit er meget belastet og anfægtet – hvor børn kan definere deres sociale identitet; og som resultat kan de definere, hvad det vil sige at være barn eller at være barn indenfor en speciel social gruppe.

For det tredje, i tråd med den foregående pointe, er sigtet med denne undersøgelse at se børns brug og fortolkninger af medier som en del af et bredere mønster af sociale forhold og sociale processer. Dette er et nøgle punkt, som adskiller Cultural Studies fra traditionel psykologi, selv på de områder, hvor det ser ud, som om begge traditioner lægger vægt på det »aktive« publikum.

I forhold til dette er meget af denne forskning ikke desto mindre ganske overfladisk. Den er ofte baseret på et relativt begrænset kendskab til børn. På basis af ofte kun ganske få interviews etableres der alle mulige teorier om børn, og om i hvor høj grad de repræsenterer specifikke sociale grupper. I den henseende er undersøgelserne sandsynligvis meget mindre overfladiske end de fleste surveys eller end forskellige former for eksperimenterende forskning. Denne slags undersøgelser har nogle

gange en vis lighed med marketingssundersøgelser, da de kun kan være meget overfladisk deskriptive.

Der er stadig lang vej til at få udviklet en bredere social analyse af børns mediekultur. Her skal der trækkes nogle vigtige forbindelseslinier mellem forskning om børn og medier og den forholdsvis nye fremkomst af barndomssociologi og -historie. Det er formentligt retfærdigt at sige, at i modsætning til »ungdom«, som ofte især har været betragtet som sociologernes område, har »barndom« næsten helt og holdent været et anliggende for psykologerne. Denne velkendte arbejdsdeling hviler sandsynligvis på en implicit antagelse om, at børn på en eller anden måde ikke er sociale, eller at de måske er præ-sociale. I løbet af de sidste ti år er sociologerne imidlertid begyndt at udfordre psykologernes hegemoniske opfattelse. Denne udfordring har til dels noget at gøre med det, som psykologerne udelader, nemlig med børns sociale erfaringer. For en stor del af dette arbejde er fokus på børnenes sociale hverdagsoplevelser og deres sociale relationer, og forskerne bruger typisk etnografiske eller kvalitative metoder til at tilegne sig den pågældende viden. Samtidig fremsætter barndomssociologien en videre teoretisk udfordring til de universaliserede retninger indenfor psykologien, der ser barndom som en dekontekstualiseret rækkefølge af alderstrin og faser, og til den opfattelse, at psykologiske processer (så som kognition og affekt) kan ses isoleret fra deres sociale sammenhæng (9).

Det er værd at bemærke, at sociologer, der forsker i barndom, argumenterer imod, hvad de har opfattet som en mangelfuld barndomsmodel, og et syn på barndom som værende en slags træning til voksenlivet – en model for og et syn på barndom, der ikke kun ligger implicit i kognitive teorier om børns udvikling, men også i socialpsykologiske teorier om socialisation. De har prøvet at erstatte, hvad de forstår som det »inkompetente« barn konstrueret af psykologerne, med det »kompetente« barn, der er i stand til at forstå verden på sin egen måde og som er i stand til at tage beslutninger om sit eget liv. (Der eksisterer naturligvis en indforstået politik her, og det er værd at notere, at barndomssociologi har været baseret på fornyede argumenter omkring børns rettigheder).

Der kan trækkes mange forbindelseslinier mellem denne type forskning og forskning i børns interaktion med medierne. Barndomssociologi har imidlertid indtil videre ikke lagt særlig megen

vægt på kultur – i forbindelse med emner så som medier og ikke engang i relation til børns brug af kommercielt producerede kulturprodukter i bred forstand, så som legetøj. Barndomssociologien har været domineret af en forholdsvis konventionel sociologisk agenda. Ydermere kan man, som jeg har nævnt, meget vel stille spørgsmålstejn ved værdien af blot at erstatte ideerne om børns inkompetence, et syn på børn som værende letpåvirkelige og sårbare overfor indflydelse, med et modsatrettet syn på dem som værende naturligt kompetente og sofistikerede, for eksempel – som i dette tilfælde – som værende spontant »mediekloge« (media-wise).

Konklusion. Skal det være på begge måder?

Med hensyn til den fremtidige udvikling, er der nok to mulige retninger for akademisk forskning inden for dette område. Den ene retning vil muligvis blive mere mediecentreret, hvor den anden retning vil foreslå, at vi skal være meget mindre mediecentrerede. Personligt mener jeg, vi har brug for begge retninger.

I det første tilfælde bliver vi, som jeg har antydnet det, nødt til at udvikle en mange-facetteret redegørelse for nutidige ændringer i børns mediekultur. Det er ikke tilstrækkeligt at betragte isolerede publikumsgrupper, idet vi er nødt til at tage den omskiftelige natur af de tekster, de læser, i betragtning, foruden betydningen af den økonomiske, teknologiske og institutionelle kontekst, der ligger bag teksternes produktion og brug. Vi skal lade være med at holde publikumsanalyser op imod tekstanalyser eller produktionsanalyser. Løbende diskussioner indenfor Cultural Studies afspejler her en form for gensidigt vrangbillede: på den ene side har vi receptionsforskerne, der beskyldes for at repræsentere en slags intetsigende populisme, en apolitisk fremhævelse af diversiteten af publikums fortolkninger. På den anden side har vi de politiske økonomer, der bliver beskyldt for at bygge på en slags vulgær determinisme, en overforenklet genopdaget opfattelse af den »dominerende ideologis« altomfattende magt. Det er imidlertid højst uproductivt at opfatte dette som et enten eller valg, som et spørgsmål om enten at studere medieinstitutionerne, eller lave tekstanalyser eller udføre publikumsforskning. Tværtimod er det et spørgsmål om, hvordan vi kan integrere forskellige analyse-

former, der har været modsatrettede i alt for lang tid.

Samtidig er der, som jeg har fremstillet det, god grund til at forsøge at omstrukturere vore analyser af børns forhold til medierne i kontekst med en bredere forståelse af deres sociale liv og i høj grad i lyset af barndommens historie. Udover alt andet kan dette muligvis give os et noget anderledes perspektiv på den aktuelle offentlige debat om disse emner, der, specielt i forhold til diskussionerne om vold og kommerialisering, i stigende grad synes at være blevet simplificerede og repetitive. Tesen om, at barndommen ganske enkelt er død eller forsvundet, er, som jeg har indikeret, højst diskutabel, men samtidig kan vi ikke ignorere de essentielle forandringer, børns levevis har undergået i løbet af de sidste årtier. Hvis vi skal kunne forstå de nutidige forandringer i børns erfaringer med medierne, eller den rolle medierne muligvis spiller med hensyn til at reflektere eller medføre større ændringer i børnenes levevis, er vi nødt til at se dem i kontekst med denne meget bredere sociale og historiske analyse.

Noter:

1. Mine betragtninger er hentet fra mange forskellige kilder. Den mest relevante analyse af situationen i Storbritannien findes i V. Kumar *Poverty and Inequality in the UK: The Effects on Children* (London, National Children's Bureau, 1993); Berry Mayall (ed.) *Children's Childhoods Observed and Experienced* (London, Falmer, 1994); Jane Pilcher og Stephen Wagg (eds.) *Thatcher's Children* (London, Falmer, 1996); Phil Scraton et al (eds.) 'Childhood' in 'Crisis'? (London, UCL Press, 1997); og Julia Brannen og M. O'Brien (eds.) *Children in Families: Research and Policy* (London, Falmer, 1996). Endvidere fremsætter Patricia Holland's *What is a Child?* (London, Virago, 1992) en analyse af den ændring, der er sket i børns repræsentation, set i forbindelse med en generel socialhistorisk gennemgang af barndommens historie i Storbritannien; hvor Jens Qvortrup et al's samling *Childhood Matters* (Aldershot, Avebury, 1994) indeholder sociologiske undersøgelser fra andre lande.
2. Endnu engang er disse betragtninger hentet fra mange forskellige kilder. En mere omfattende beskrivelse findes i min bog *Changing Literacies: Media Education and Modern Culture* (London, Tufnell Press, 1993).
3. De mest relevante redegørelser inkluderer Marsha Kinder *Playing with Power* (Berkeley, University of California, 1991); Ellen Seiter *Sold Separately: Pa-*

- rents and Children in Consumer Culture (New Brunswick, Rutgers University Press, 1993); Stephen Kline *Out of the Garden* (London, Verso, 1993); og Cary Bazalgette og David Buckingham (eds.) *In Front of the Children: Screen Entertainment and Young Audiences* (London, British Film Institute, 1995). En kritisk analyse af nogle af disse værker findes i min artikel »The commercialisation of childhood? The place of the market in children's media culture«, *Changing English* 2(2), 1995.
4. Neil Postman *The Disappearance of Childhood* (London, W. H. Allen, 1983). Et mere morsomt nutidigt eksempel på den samme diskussion er Barry Sanders' *A is for Ox* (New York, Vintage, 1995).
 5. Joshua Meyrowitz *No Sense of Place* (Cambridge, Cambridge University Press, 1985)
 6. Denne position er tæt forbundet med den der præsenteres af Jon Katz i *Virtuous Reality* (New York, Random House, 1997)
 7. En general diskussion om »medie-panik« findes i Kirsten Drotner »Modernity and media panics« i M. Skovmand og K. C. Schrøder (eds.) *Media Cultures: Reappraising Transnational Media* (London, Routledge, 1992). For analyse af James Bulger sagen, se kapitel 2 i min bog *Moving Images: Understanding Children's Emotional Responses to Television* (Manchester, Manchester University Press, 1996)
 8. Et vigtigt forskningsområde har her fokuseret på børns snak om tv. Det, der satte meget af dette arbejde i gang, var Bob Hodge og David Tripp's *Children and Television* (Cambridge, Polity Press, 1986). Nyere eksempler er mine egne bøger *Children Talking Television* (London, Falmer, 1993), *Reading Audiences* (Manchester, Manchester University Press, 1993) og *Moving Images* (Manchester, Manchester University Press, 1996). Andre forskere har brugt »etnografiske« metoder baseret på observation, f.eks. Patricia Palmer *The Living Audience* (Sydney, Allen and Unwin, 1986); og Marie Gillespie *Television, Ethnicity and Cultural Change* (London, Routledge, 1995). I nogle klasseværelses baserede undersøgelser er der brugt lignende metoder, f.eks. David Buckingham og Julian Sefton-Green *Cultural Studies Goes to School* (London, Taylor and Francis, 1994); og Anne Haas Dyson *Writing Superheroes* (New York, Teachers College Press, 1997).
 9. Centrale undersøgelser indenfor dette område omfatter Allison James og Alan Prout (eds) *Constructing and Reconstructing Childhood* (London, Falmer, 1990); Allison James *Childhood Identities* (Edinburgh, Edinburgh University Press, 1993); og en mere teoretisk redegørelse findes i Chris Jenks *Childhood* (London, Routledge, 1996).

David Buckingham er lektor ved Institute of Education, University of London, UK. For udveksling skriv til: teenmddb@ioe.ac.uk.